

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարեկանը 6 ռուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ:

Օտարաբազմաբանը գիտում են ուղղակի

Тифлис. Редакция „Мелк“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10-2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական վերջին անցքերը, — և երբ ինչ տեսակ վերջին, Գիւղատնտեսական ժողով: Նամակ Թէլաւից: Նամակ Խմբագրի: Արտաքին տեսակ վերջին, Սուրբ Երան-Պաշա: Արտաքին լուրեր: «Մշակ» հեռագիրներ: Յայտարարութիւններ: Տեղեկացոյց: Բանասիրական Այլ ևս ինչ է հարկաւոր Տաճկաստանի հայերին:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

Թիւրքաց վերջին շրջաբերականը հրատարակելու օրից յարաբերութիւնները Բ. Իրան և Ասորո-Ունգարիայի մէջ չափազանց լարված են: Կ. Պոլսից ստացված լուրերի համեմատ Բ. Դուռը մտադիր է մի ուրիշ շրջաբերական հրատարակել և առաջարկել փոփոխել Բերլինի դաշնագրի այն մասը, որ վերաբերում է Սօլո-Բազարի աւստրիական զորքերով գրաւելուն: Մի և նոյն ժամանակ Թիւրքիան թարմ զորքեր է ուղարկում Սալոնիկի: Այդ զորքերի Կոստանի մօտ կենտրոնանալը մի սպառնալիք է Ասորիային: Կոնգրէսի աշխատանքների ժամանակ Ասորո-Ունգարիան ամենից շատ աշխատում էր, որ Սալոնիկի մնայ Թիւրքիայի ձեռքին, իսկ այժմ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՅՆ ԵՆ ԻՆՉ Է ՀԱՐԱՎՈՐ
ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԻՆ

Երբ հայկական խնդիրը Բերլինի աւագ ժողովի մէջ անսպասուաւ կերպով վճռվեցաւ, թեթեւաբար և գործին անտեղեկ մարդիկ սկսեցին յուսահատվել և աղաղակել թէ այլ ևս կորան չայատաւանի ապագայի համար ունեցած յոյսերը, բայց եթէ ուշիւշով քննադատենք, մենք կը տեսնենք որ ամենին տեղիք չունենք յուսահատվելու, այլ ընդհակառակ իրախուսվելու, վասն զի որքան որ դուրս և նչինք երևային սկզբից մեր աչքին հայերի ստացածը, դարձեալ մեզ համար շատ և շատ մեծ բան պէտք է համարել: Մի ազգ, որ զարթոյլ ստրկութեան և բռնակալութեան տակ կը հեծէ, կը մռնչէ, մի ժողովուրդ, որ անգէն և անասպար կապրէ, որի մէջ մեռած են զգացմունքը, արդար բարկութիւն, որը չը գիտէ պաշտպանել իր ընտանեկան պատիւը իր սեփական արիւնի գնով, մի հօտ, որ քան զինքը անգէտ և կոպտ հովիւների առաջնորդութեան ներքոյ տղիւթեան խաւարին մէջ կը խաբխափէ, այդպիսի մի անպատասպար ազգը, այդպիսի մի հէք ժողովուրդը կարող է ստանալ լիակատար ազատութիւն և թէ ստանայ ևս կարող է արդեօք գնահատել նորան և իրան այդպիսի մեծ նորոգիւն արժանի կացութեանը, կը տաբախուի: Բայց մեզ կարող են առարկել, միթէ հայքան

այդ տեղից գուցէ թիւրքերը կը յարձակվեն աւստրիական զորքերի վրա:

Ֆրանսիայում և Իտալիայում այժմ քաղաքական բոլոր շրջանները զբաղված են սենատի ընտրութիւններով:

Ֆրանսիական այժմեան սահմանադրութեան համեմատ սենատի անդամների մի երրորդական մասը իւրաքանչիւր երեք տարիներից յետոյ պէտք է վերանորոգվի, այսինքն նրանց տեղ նորերը պէտք է ընտրվեն: Ֆրանսիական սենատորների թիւը 225 է, ուրեմն այժմեան ընտրութիւնների ժամանակ պէտք է 75 նոր անդամներ մտնեն սենատը: Հանրապետականները ուրախ են, որովհետեւ ընտրութիւնները արդէն նշանակված են և այնպիսի մի նիստրութեան ժամանակ, որ կը օգնէ հանրապետականներին անցկացնել իրանց կուսակցութեան անդամներին: Այժմեան սենատի մեծամասնութիւնը, թէպէտ և աննշան, հակահանրապետական է: Հանրապետականները յոյս ունեն, որ ներկայ ընտրութիւններից յետոյ նորա կը գերակշռեն միւս կուսակցութիւններին: Գամբետ-

զբօղարները ստոր են, միթէ նորա պակաս խոշտանգվեցան, չարչարվեցան և տանջվեցան, և միթէ նոցա պէս արժանի չեն ազատութիւն վաճելու: Գամբետ պատասխանելու այդ առարկութեանց: Հայր ընտանի յատկութիւններով, իր ընդառնա ընդդէմութիւններով եթէ գերազանց չէ բոլորական ազգից ամեն տեսակ մտաւոր, գործնական և բարոյական ձեռնարկութիւնների մէջ, գոնէ ստոր ևս չէ կարող դասվել, բայց եթէ բոլորը այսօր կը ստանայ ազատութիւն, իսկ հայն՝ միայն մի քանի թեթիւ բարեկարգութիւնների խոստումն, դորա պատճառը առաջին ունեցած այն առաւելութիւնն է, որ նա հասկացել է ազգայնութեան և ինքնակալութեան գաղափարը, որ նա ահա վաղուց է որ նկատել է և կը նկատէ ևս հասարակ ժողովուրդը իր անկուրք բարձրացնել բարոյա-կրօնական ճանապարհով: Այն ազգը միայն կարող է յառաջագնաց և դարձանալ, որի մէջ կայ բարոյական կեանք, կամ այն տեսակ կը գործէ այդ բարոյական կեանքի բողբոջներ արձակել իր մէջ: Այս արեւելեան կոչված վիթխար պատերազմից մի յիսուն տարի առաջ բոլորները սթափեցան իրանց թմրութիւնից և նոցա մէջից մի քանի հայրենասէր լըմիտ անձեր ձեռնարկեցին իրանց ազգի պաշտպան յարգարելու: Նոցա երիտասարդները ուղերթիւներ և խաւարներ համալսարանները, ձօնաքրին իրանց մտքերը այնտեղ պէտք է գիտութիւններով և վերադառնալով իրանց նուիրական հայրենիք, սփռվեցան քաղաքներում և գիւղերում, կառուցին և հաստատեցին ուսումնարաններ, ազգային ժողովարաններ, բարձրագույն կրթագոյնցիկ կենտրոններ և այդպէս տարածեցին հասարակ ամբողջ մէջ ազգայնութեան

տան և հանրապետականների նըշանաւոր միւս առաջնորդները ի զուր չեն ճանապարհորդում գաւառները և քաղաքական ճառեր կարդում:

Գերմանական պարլամենտում սօցիալիստների դէմ ուղղած օրէնքի երկրորդ ընթերցանութիւնը շարունակվում է: Օրէնքի առաջին պարագրաֆը արդէն ընդունվեց և նա գործ է դնում, ինչպէս հաղորդեց այս շաբաթվայ հեռագիրներից մէկը: Օրէնքի դէմ ձայն տուին՝ կենտրոնը, առաջագէմ կուսակցութիւնը և սօցիալիստները:

Վերջին հեռագիրների համեմատ Հնդկաստանի զորքերը մօտենում էին Աֆգանիստանի սահմաններին: Լյմիի մօտ ուղարկված լրագրերը վերջապէս վերադարձաւ: Նրա բերած էմիրի պատասխանը անբաւականացուցիչ է համարվում, բայց այնու ամենայնիւ անգլիական կառավարութիւնը այդ պատասխանը ստանալուց յետոյ վեճեց յետաձգել պատերազմական գործողութիւնները մինչև եկող տարի այն ն պատակով ինչպէս հաղորդում է հեռագիրը, որ էմիրի դէմ ուղարկվեա-

գաղափարը և երբ միանգամ այդ ազգայնութեան, ինքնաճանաչութեան գաղափարով համակեցան, նոցա մէջ ճարակեցաւ մի հուր, որի բողբոջները կայծերը ամբողջ արեւելք և արեւմուտք զղրեց: Բօլշարները ապստամբվեցան ոչ թէ նորա համար, որ դժբաղդ, չքաւոր էին, ոչ նոցա ճոխութիւնը, հարուստ կեցութիւնը ապշեցրել էր ռուս զինուորականին, երբ սոքա մասն Բօլշարիւ, այլ որովհետեւ նոքա իրանց մտաւոր զարգացմամբ անհամեմատ բարձր էին իրենց վրա տիրապետող ազգից, և որովհետեւ նոցա մէջ զարթել էր ինքնասիրութեան, պատուասիրութեան ոգին և նոքա անտարբեր չէին կարող նայել իրենց կանանց առեւտրումը և զստերը վրանքը ու առականքը վատշուէր չէրքեզների ձեռքով: Նոքա հասկացել էին, որ նախատինք և ամօթ է, երբ խաչը խոնարհվի լուսնի առջև: Ուստի այդպիսի մի ազգ, որքան որ և ապիկար լինէր, բայց դարձեալ արժանի էր ազատութիւն ստանալու: Եւ եթէ այս բոլորն ևս չը լինէր, նոքա այժմ ամենայն իրաւունք ունեն ինքնուրոյնութիւն, անկախութիւն վայելելու, քանի որ նոքա այդ թանկագին ազատութիւնը ձեռք բերին ծանր և մեծ զոհերով և արեւելքի վտակներ հոսեցնելով: Իսկ հայ ազգը, որ այդ առաւելութիւններից շատ քիչը ունի, կը ցանկար ձեռքերը խաչած անգործ մնալով, ազատութիւն ստանալ: Նա իր ոյժը, իր գործիւնը իր մէջ չորոնեց, այլ օտարի յուսով կերակրվեց: Նա թոյլ տուաւ, որ իր աչքի առաջ և իր սրբութիւնքը պղծեն, իր պատիւը նշաւակեն: Նա ունէր կորովի ձեռք և հուժկու բազուկ, բայց նա չը բարձրացրեց ձուրդի վրա ձեռքը վրէժխնդրութեան նպատակով, այլ ի փախուստ խուճապեց և ոչխարի նման մորթվեց:

յ ա ղ թ ե լ ի և լ ա լ կ ա զ մ ա կ ե ռ պ վ ա ծ ո յ ժ :

Չը նայելով, որ Թիւրքիան յամառութեամբ ընդդիմանում էր մացնել Փոքր-Ասիայի մէջ անգլիացիներից առաջարկած վերանորոգութիւնները, վերջին ժամանակները նա զինուորներ գործեց: Հայաստանի համար նշանակված է երկու քրիստոնեայ և երկու մահմետական անդամներից կազմած մի մասնաժողով, որ պէտք է քննէ Հայաստանի մէջ կատարված չարագործութիւնները: Մասնաժողովը գրեթէ անսահման իշխանութիւն ունէ և իր գործունեութեան համար պարտաւոր չէ Կ. Պոլսի կառավարութեանց հրահանգներ խնդրել:

Վ. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Երկուշաբթի երեկոյեան, ամօքս Գ. ին, Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ կայացաւ ընկերութեան հերթային ժողովը, ուր ընթացող գործերը նայելուց յետոյ կարգացվեցան երկու յօդուածներ, որոնց բովանդակութեան վրա կը դարձնենք ընթերցողների ուշադրութիւնը:

Այս ցաւալի ճշմարտութիւնը ինքն հայրենասէրն իր խելովն զեռ անցեալ տարի կը հրատարակէ իր աշխարհաբոլ վճարային մէջ. «Անխնայ մորթվեցաւ, հայեր, այլ ևս պիտի մորթվի»: Այս աշխարհի օրէնք, կարգ ու խոճմոր տանք այսպէս է. մարդիկ որ տէր են և կիշխեն անասնոց, ոչխարի նման՝ մարդիկներէն պիտի մորթվին, երբ չունին խեղճի եղիւր, որ ցուլի նման ոգորին իրենց կտրիչներուն դէմ: Գնչ, ցուլ, սղ հայոց ողջ ու մնացող որդիքներ, զեռ պիտի կտորվի, զեռ պիտի մորթվի այդ չքոտի քիւրդերէն, քանի որ անգէն, անեղջիւր, անասպար կապրիւ, դուք մարդ էք, ձեռք և բազուկ ունիք, միթէ անգայացած մեռել է ձեր սրմտութեան ոգին: Եւ որովհետեւ ինքն իրիմեան քաջ կը հասկանար, որ անհարկն է ազատութիւնը առանց մեծամեծ զոհերի ձեռք բերել, ուստի կը գոչէ. «միթէ դու ցանկալի ազատութիւն առանց զոհի և արեւան ձրի՝ ստանալ կուզես»: Այս խօսքերից թող չեղրակացնեն մեր ընթերցողները, թէ Տաճկաստանի հայերը վատասող և մեղի ազգ են. օն և օն արասցէ մեզ Աստուած, եթէ որ և իցէ այդպիսի կարծիք մի ունենայինք. մենք կը փափագէինք միայն ասել, որ եթէ հայն այդպէս անտարբեր կեցաւ, դրա պատճառն այն էր, որ նա պատրաստված չէր, որ նորա առաջնորդները և զեկավարները գոն չէին գործել բարոյական կեանք մտցնել նորա մէջ. բոլորները արդէն յիսուն տարի է որ կը պատրաստվէին, իսկ մեր ազգի մէջ քանի հատ հայրենասէրներ գտնվեցան, որոնք զոհելով իրանց անձը ազգի վրկութեան, սրբութեան գիւղերի և աւանների մէջ հասարակ ժողովուրդը կրթելու: Ամբողջ Տաճկաստանի մէջ

Իշխան Բ. Երևանի կարգաց մի յօդուած խաղողի մշակութան և գինեգործական վրա Կախէթում Այդ յօդուածի մէջ բուն Կախէթի սահմանները որոշելուց յետոյ, իշխանը մանրամասն նկարագրում է Կախէթի գիւղացիները սովորութեամբ որ ինչ մշակութիւնը և հողատարութիւնը, ցոյց է տալիս որ ինքն տնկելու, նրանց պահպանելու, կտրելու, փայտի վրա կապելու, որ ինչ մաքրելու, և առհասարակ խնամելու ձևերը, այնուհետև ծանօթացնում է խաղողի հաւաքելու, սեղմելու և քաղցուն պահելու եղանակների հետ: Թվում է մի առ մի խաղողի տեսակները (վրաց լեզուով), յայտնելով գլխաւորների յատկութիւնները: Իշխանը յայտնում է որ Կախէթի գիւղացիները որ ինչ տնկելու համար նախապատու է համարում աւազախան սևահողը, նրա խօսքով այնտեղ որ ինչ թէ և իր տնկելուց հէնց երկրորդ տարում սկսում է պտուղ տալ, բայց իր կատարելագործութեան վիճակն ստանում է միայն ութերորդ տարում, բացի այդ ի նկատի ունենալով գինու էփանութիւնը (տեղում), նա այն համոզմունքն է ցոյց տալիս, որ գիւղացիները ըստ արժանոյն վարձատրված չեն լինում: Թարգման յօդուածախօսը միմիայն պարզաբար նկարագրելով գիւղացիների սովորութիւնները, նրանց գործը գրած զանազան ձևերը և եղանակները որ ինչ խնամելու և գինեգործական վերաբերութեամբ, գլուխաբար հետևում է իր կողմից ամենայն յաւելումներից կամ խորհուրդներից, յայտնելով իր ցանկութիւնը, որ գիւղացիների գործը գրած այդ զանազան եղանակների ձևերը ենթարկվին մասնագէտների բաղմակովմանի քննութեան, որոնք կարող էին ցոյց տալ ժողովրդին թէ իրանց սովորութիւններից և եղանակներից որոնք հարկաւոր են պահել, որոնցից պէտք է ձեռք վերցնեն կամ որոնք պէտք է փոփոխվեն և ինչպէս:

Հմուտ գիւղատնտես, ագրոնոմ, պ. Գեւեւսկի կարգաց մի յօդուած պղծապահութեան վրա Արարիկայի վիճակում Պարսկ, ինչպէս երևում է, շատ լաւ հետազոտած է այդ վիճակը. նրա յօդուածը հարուստ է տեղագրական և կլիմայական տեղեկութիւններով: Անցնելով դէպի բուսականութիւն, պ. Գեւեւսկին հարեանցաբար յիշում է երկրի արտադրող բոլոր հարստութիւնները և այնուհետև:

միայն մի խորմեան գտնվեցաւ, որ անգին նեղութիւններ և անհուն վիշտեր կրելով տարածեց ժողովրդի մէջ ազգի և հայրենիքը բառերը, որոնք նորախից առաջ բողբոլվին անձանցի էին: Բայց մի խորմեան ինչ կարող է անել աւելի քան ինչ որ արաւ, և ինչէ ապօր հայն մի բան կը ստանայ, այդ ևս չնորի: Խորմեանի է: Մեղ հարկաւոր են խորմեաններ, որպէս զի ազգը կարողանայ զարգանալ բարոյական կեանքով, ոգեւորվի: պատուասիրութեան եռանդով և յառաջդիմութեան փափաղով: Այս պատերազմի մէջ Լորիս-Մէլիքեաններ, Տէր-Ղուկասեաններ, Լազարեաններ ապացուցին աշխարհին, որ հայոց մէջ դեռ մեծած չէ իրանց նախնեաց դիւցազնական ոգին: Դոքա լուր բողբոլ են հրէայան-գլխական Բիթլիմայի մեր ազգին ուղղած զբոսարարութեանց դէմ:

Ուրեմն ինչէ հայն, իր գոյանի յատկութիւններով հանդերձ, չը կարողացաւ փայլել նման այն ճրագին, որ գրուանդի տակ ծածկված է, դորա պատճառը ոչ թէ իր բնութիւնից մեղք և անարի լինելն է, ինչպէս կամեաստանէ լորդ Բիթլիմայի, այլ տգիտութիւնը և այն դարերը բռնակալութիւնը և ճնշումը, որոնց նա ենթարկուած է և որից պէտքէ ազատել նորան բարոյական կեանք տարածելով նորա մէջ: Բարոյական կեանքը ասելով ևս կը հասկանամ մտաւոր և կրօնական զարգացում ազգային ոգով և ողջամիտ քրիստոնէական վարդապետութեամբ, որի ներկայացուցիչ կարող է հանդիսանալ մեր հայկական եկեղեցին, եթէ իրաց առններ հոգեւորականութեան տղէտ մասնի ներմուծած յոռի և վատ սովորութիւնքը և գեղձումները: Եթէ մեր հոգեւորականութիւնը, գլխաւորապէս էլ միմիայն, սրբու-

տե կանգ է առնում տեղական միջոցի վրա: Նրա տեղեկութիւնները շատ բազմակողմանի էին խնամքի և տանի մասին. նա յիշեց մի առ մի բոլոր տեսակները, նրանց յատկութիւնները, և նրանց գները իրանց տեղում: Այդ երկու միջոցի օրինակները և նկարած ձևերն էլ առանձին առանձին ցոյց տուաւ ներկայ եղողներին: Պարսկ յիշում է, որ այդ գեղապահութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի և կարող է ունենալ այդ վիճակի համար, նրա խօսքերով դեռ 1874 թուականին դուրս է եկել այդ վիճակից մօտ 30 հազար բուբուկ միջոց:

Ընթացող գործերի թուում կարգացվեցաւ մի նամակ էլ Կերբէնից ուղարկած, ուր գրած էր որ տեղական նախկին տորոնտէրը այժմ իրանց ուղարկութիւնը դարձրած են բամբակի վրա, որը շատ լաւ մշակվում է տորոնի արտերում և մինչև անգամ ղեկած էին բամբակի բաւական լաւ և մաքուր օրինակները:

Մի երկու խօսք ևս մեր կողմից Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան այն օրվայ ժողովի կարճառօտ նկարագիրը գրելով, մեր գլխաւոր նպատակն է մերայնոց ուղարկութիւնը հրաւիրել դէպի այդ ընկերութիւնը: Մենք զարմանում ենք որ երևանի և Գարաբաղի վիճակների հայ կալուածատէրերը համարեալ դեռ տեղեկութիւն չունեն այդ ընկերութեան մասին, քանի որ մեծ օգուտներ կարող էին քաղել նորանից: Հարկաւոր է անգամներ գրվել թղթակցել ընկերութեան հետ (վերջինիս յօդուածները կարող են ծառայել իբրև օրինակ), յաճախել նրա ժողովներին և դորանով մեր գիւղատնտեսները շատ բան կարող էին ուսանել, կը ծանօթանային գիւղատնտեսութեան հարկաւոր նորանոր և կատարելագործված եղանակների հետ. նրանք այդ ընկերութեան միջոցով կարող էին ձեռք բերել գիւղատնտեսական արդիւնների այլ և այլ օրինակներ, ըստ որում ընկերութիւնը մեծ արտօնութիւններ է վայելում, հարկաւոր դէպքում կը վայելին նրա օգուտէտ խորհուրդները և ձեռնառութիւնները և այլն և այլն: Արդեաւ պէս ժամանակ է արդէն որ մերայնք թողնեն իրանց անշարժականութիւնը և նախապաշարեալ վիճակը:

Ի վերջոյ մենք կը ցանկանայինք որ Կովկաս-

թեամբ կատարած լինէին իրանց պարաքը, լուսաւորելով ազգը իր վտանգի չափին մէջ, մատակարարելով նոյնք բարոյական և բուն քրիստոնէական կեանքի գիւղերը: անուշտ, հայերը, այսօր անշարժ չէին մնալ և կը վայելէին ինքնավարութեան պատերազմը: Բայց քանի որ այդ անհոգութիւնը գործված է, քանի որ հայը դեռ այդպէս թշուառ վիճակի մէջ են բարոյական և մտաւոր կեանքի կողմանէ, մենք մեծ չնորհ համարելու ենք և այն ինչ որ ստացանք մեր եղբայրների համար Բերլինի աւագժողովից մեր Ազատութեան և Որդմած կայսեր շնորհի: Երբ ձեռն-Նորին Սեփութիւնը պատճառ եղաւ հայկական խնդրի շարժելուն: Ս. Ստեփանոյի դաշնագրութեան մէջ 16 յօդուածը մոցնելով: Այդ, հայերը այնուամենայնիւ մեծ քայլ արին, այդ մենք կարող ենք համարել իբրև արշալոյս այն փառաւոր արեգակի, որ ժամանակով պիտի ծագէ հայկական հորիզոնի վրա: Այժմ մեզ կը մնայ միայն առաջվան անշարժութիւնը ձգել, նոր հանդերձ զգենուլ և եռանդով ու անդուլ աշխատել: Թող անցնելի սխալ ազգային յաջողութեան համար զբաւական մի լինի: Մասնաւոր, որ մեր կարծիքով, այժմ աւելի քան առաջ տեղի և ասպարէզ կայ գործելու, առաջին այն պատճառով, որ հայ ազգը իր ստացած սարսափելի ցնցումից, բաւականին սթափել է և երկրորդ որ այժմ հայկական խնդիրը բարձրացած լինելով, մենք այլևս անշարժ և անձանցի ազգերի կարգումը չենք: Ուրեմն մեր ազգին կը սպասէ մի փառաւոր ապագայ, եթէ մենք կարողացանք ժամանակի պահանջները համեմատ գործել, խոհմութեամբ և հեռատեսութեամբ շարժվել: Այժմ մեզ համար իբրև անհրաժեշտ և ա-

տեան գիւղատնտեսական ընկերութիւնն էլ իր ողմից առանձին ուղարկութիւն դարձնէր այդ վիճակների վրա, ուր նա կարող է գրտնել մեծ ասպարէզ իր գործունէութեան համար:

Ս. Յ. Մակարեանց

ՆԱՄԱԿ ԹԵԼԱՎԻՑ

2 հոկտեմբերի

Սեպտեմբերի 13-ին թէլաւում ժամանեց թեմ. տեսուչ պ. Տէր-Յովհաննիսեանց: Նա իշաւ տղայոց դպրոցում իր չեմօքանը թողեց այնտեղ և ինքն զնաց հոգաբարձութեան նախապահի մօտ, որտեղ և ապրում էր մինչև թիֆլիս վերադառնալը: Միւս օրը քննեց աշակերտների առաջագիտութիւնը, որոնցից բաւական եղաւ: Իսկ երրորդ օրը հոգաբարձուների գործունէութիւնը քննելիս մի քանի մարդիկ միայն ներկայ էին: Նախ քան նրանց գումարվելը քահանաներից մինը դառնում է դէպի տեսուչը — «պ. Գալուստ, ժողովուրդը ուղղում է ձեզ տեսնել»: — Խնդրեմ, խնդրեմ, տէր-հայր, ասացե՛ք ժողովրդեան որ հոգաբարձուների վրա չէ՛ք անհաւատ լինի: — Ետ քարի, պ. Գալուստ: Տեսի՛ր նշանաբանը եղաւ հոգաբարձուներին գովաբանել, աւելով «չը նայելով որ ես թիֆլիսից գալիս էի շատ դայրացած հոգաբարձուների վրա, այն նըպատակով որ դրանց փոխէի, բայց տեսնում եմ որ սրանք ամենին մեղաւոր չեն եղել, այլ ամեն բանում մեղաւոր ուսուցիչներն են: Թէ և իմ թեմում լազարեանցի պէս երկու մանկավարժ չունեմ, որի մասին կարող եմ վկայել Գ. Բուսում, Թիֆլիսում և թէլաւում, բայց նա մեղաւոր է որովհետև, մատենաները օրինաւոր չէ պահել»: Ուրեմն ինչպէս տեսնում էք, լազարեանցին արձակել է այն պատճառով որ նա քարտուղարութիւն չէ գիտացել: Ժողովուրդը ասում էր՝ «մեզ մանկավարժներ են հարկաւոր և ոչ թէ փորձված գրագիրներ, բայց այնուամենայնիւ լազարեանցին մեղադրեց» ասելով նա իր արժանի պատիժը ստացաւ, իմ թեմում ուսուցչի պաշտօնը չը ստանալով: Խնդրե՛ք հայ ուսուցիչներ, ձեր ձակաւորակընէ՛ք մոլորած թափառել: Մի՛թէ պ. տեսուչը չը տեսաւ որ մօտ 15 աշակերտների պակաս էին, չը նայելով որ մնացածներին էլ գործակալը գլխաւոր վարժուչի մանածելով դռնէ դուռ աղաչանքով հաւաքել տուեց, ուրեմն էլ ինչի էր պաշտպանում հոգաբարձուներին նա, որովհետև մեր դպրոցների գոցվելու պատճառ են դառնում: Չը նայելով որ լազարեանցին չնչին պատճառով արձակեց, միւս ուսուցիչներին էլ անմխիթար չը թողեց և ա-

ռաջին պարտաւորութիւնս պէտք է լինի զարգացնել ազգը: Բարոյական և մտաւոր խնդիրներն ունեց ընծառելով նորան և երկրորդ մեղանից անշարժութեան զարգացնելին, մասնատակաւորացած հայերին, որոնց քանակութիւնը անաղին է, նորէն հայութեան փարախը վերադարձնել: Այդ իսկ պատճառով մեծ համակրութեան արժանի են «Մեղաւոր» լրագրի առաջնորդը յօդուածները: Մի միսիօնարական ընկերութիւն կաղմնում համար: Որքան որ շուտ իրագործվի այդ գաղափարը, այնքան թեթեւ կը լինի այն անխուսափելի վրտանգը, որին պիտի ենթարկվի ամբողջ Տաճկաստանի հայ ազգը: Անգլիայի տիրապետութեան ներքոյ ընկնելով: Անտարակուսելի է, որ այժմէն իսկ զանազան տեսակ անգլիական միսիօնարական ընկերութիւններ պիտի յորդին և լցվեն Հայաստան և որովհետև նոքա ամեն միջոց ունեն ձրիաբար տարածելու ազգի մէջ, գիրքը, ուստի բնական է, որ շուտով մի մեծ պառակտում կը ծագի: Ընդհանուր ազգի մէջ և այսպէս, մենք, որ կը կամենանք քուրդեր և մահմետականացած մեր եղբայրներին դարձի բերել, ստիպված կը լինենք դեռ եղածներին բաժանումից յետ պահել և ձվ գիւտել կը յաջողեցնէ: Այս հանգամանքը լուրջ խորհրդածութեան առիթ է, ուստի ամեն բոլոր յապարդում մեծամեծ փաստաւոր հետեանքներ պիտի արտադրէ: Ուստի հարկաւոր է բացի միսիօնարական ընկերութիւնից մի «Թարգմանչական» ընկերութիւն ևս կաղմնել: Այդ ընկերութեան առաջին գործը և նպատակը կը լինի օ. գիրքը աշխարհաբաւ լեզուով ամբողջ ազգի մէջ: Ի հարկէ սորա մասին պէտք է ստանալ վեհապալու: հաճութիւնը և մենք լրայոյս

մենքին պօլիտիկայով ստիպեց որ հրաժարելով հրաժարեմք ասէին: Տիկին Ե. Մակարեանցը որ 16 տարի վարժուհու պաշտօն է կատարել, և որին թէլաւեցիք բերին միայն նրա համար որ իրանց վրացիացած երեխանց հետ հայերէն խօսայ դառնում է դէպի տեսուչը — պ. տեսուչը, ինչ ինչ կասեա, մնալու եմ թէ ոչ: Որովհետև համեստութիւնը չէ թղթաւորում երկար խօսելու գեղեցիկ սեռի հետ կարճ պատասխանում է նրան «դու կարող ես քո գործի մասին տեղեկանալ գործակալից, որին դնում եմ իմ փոխանորդ, ես քեզ հետ խօսալու ժամանակ չունեմ, նախաճաշիկս պատրաստ է և ես երթալու եմ»: — Ախար նա ինչ դուրս կանէ: — Ես ինչ անեմ: Նրանով վերջանում է, իսկ նրա դնալուց յետոյ ուղղի որ դուրս են անում խեղճ օտար այրի տիկինը: Մեր հոգի-բարձրները նրանով էլ չեն բաւականանում, իր նոր բնակարանի մէջ էլ հանգիստ չեն թողնում: Տեսե՛ք թէ ինչ ծայրայեղութեան է հասել հոգաբարձուների անգլիկութիւնը: Ո՞վ է մեղաւոր եթէ ոչ տեսուչը: Տեսի՛ր կողմից ոչինչ պաշտպանութիւն չը գտնելով, ակամայ հրաժարվեցան կրօնուսուցչը և ուսուցչուհի Խերսելովա: Ուրեմն հին ուսուցիչներից մնաց միայն նօտայի-աղապար: Մեր տեսիչ չնորքով փառք Աստուծու անցեալ տարվանից, այսինքն 1871/72 ուսումնական տարվայ ընթացքում փոխվելին 8 ուսուցիչներ: Ինչպէս տեսնում էք դրա համար ուսուցիչը և չաղկիւր մի և նոյն է եղել: Չը նայելով որ թելաւում 11 քահանայ կայ, դա չորս աչքով չը կարողացաւ մի քահանայ գտնել: Ուստի կրօնուսուցիչ պաշտօնը յանձնեց պ. Սիմօնեանցին, որ Զեօգոսիայի աշակերտներից մինն է. իսկ ուսուցչ լեզու — աստուածայն զէմէմերին, որ հոգաբարձուի որդի է: Ասում են վարժուչին այն պատճառով է արձակվել, որ առանց թեմական տեսչի կարգադրութեան օրիորդաց հագուստի ձեռք փոխել է:

Թ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱՍԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 12 հոկտեմբերի

Եւրօպական լրագիրներ, որոնց հետ և հայկական «Մշակ» լրագրի մէջ վերջին օրերում ամեն եռանդով կարգում էինք հեռագիրներ, լուրեր և նոյն իսկ ընդարձակ յօդուածներ: Զէյթ թուին հայերի մասին, թէ նրանք զանազան բռնաբարութիւնների երեսից դրված և գրգռված առաւելապէս իրանց անխախտութեան և քաղցր ազատութեան սիրուց կրկին *) զէմք են

*) Տաճկահայի ազատութեան յոյսը ամփոփվում է Տորոսի լեռանում, Զէյթունի մէջ, Սաբանաստեղծական մի ենթարկութիւն չէր լինի, եթէ աչքի առաջ ունենանք պատմական մօ-

նք: Նորին վեհ. հայկական եկեղեցու հարազատ զաւակների մի այդպիսի խորհրդը չը մերժելու: Մեր ազգային ինքնասիրութեան համար մի թէ վրաւորական չէ, որ ամերիկացիներ, անգլիացիներ, գերմանացիներ գալիս են մեր աշխարհը, սովորում են մեր լեզուն և վերադառնալով իրանց հայրենիք թարգմանում, ապրում են ս. գիրքը և տարածում մեր մէջ... Ինչի համար մենք ինքներս չը գործենք և չը տարածենք, որով բաժանման ու պառակտման առաջը կառնենք և օգուտն ևս մեզ կը մնայ: Ս. Գրքի աշխարհաբաւ թարգմանութեան մի մեծ օգուտն ևս այն է, որ անխախտելի կերպով հայ լեզուն և այն ևս միատեսակ աշխարհաբաւ լեզուն կը տարածվի ամբողջ հայ ազգի մէջ: Քրիստոնէական ընկերութիւնը բացի հոգևոր և կրօնական գրքերից, կարող է զանազան տեսակ դասագրքեր, ընթերցանութեան գրքեր հեղինակել և ուսումնարարներին ուղարկել: Այսպիսով նա կարող է միսիօնարական ընկերութեան թե թիկունք հանդիսանալ, նորան աջակցել և նորա առաքելական գործունէութեան դժուարութիւնները բաւականին թեթեւացնել: Կը յուսանք որ այս մեր առաջարկութիւնը լրջմիտ և խորհուն անձանց ուղարկութիւնը գրաւելով շուտով իրագործութիւն կը գտնէ և չի մնալ իբրև «ձայն բարբառոյ յանապատի»: Այստեղ մենք չենք կարող չը կրկնել «Մշակի» այս ուղարկութեան արժանի խօսքերը. «Բայց սպասելով որ մեր հոգեւորականութիւնը իր պարտաւորութիւնը կատարի, մենք աշխարհական հայերս, չը պէտք է մեր կողմից անգործ մնանք»:

Հ. Առաքելեան

առել բանաւոր տաճկի դէմ: «Բնկճելով (ինչպէս
ասում է «Pol. Cor.» լրագրի Պոլսի թղթա-
կիցը) շրջապատող մահմեդական ազգաբնակչու-
թիւններին 100,000 զէնքով զէնքը ձեռքին
կանգնած են իրանց արտօնութիւնները և ինք-
նավարութիւնը պաշտպանելու համար»:-Տաճ-
կաւորները խաղաղացնելու ապստամբ զէնքուն-
ցիներին խոտաւում է տալ նրանց մասնաւոր
բաւականութիւնը իրանց զրկանքների մէջ:
«Բայց հաստատ տեղեկութիւններից երևում է,
ասում էր «ԴՊՈՍԵՅ», որ Կիլիկիայի հայերը վրձ-
ուել են զինաթափ լինել միայն այն ժամանակ,
երբ անկախութիւն ձեռք չէին բերել»:-

Լսեցինք և այն թէ հայերը, որը անձամբ,
որը փողով օգնում են Հնդկաստանից, Տաճկաս-
տանից և այլ տեղերից զէնքունցիներին: Այս
հետաքրքիր հարցի վերաբերութեամբ «Մշա-
կի» (№ 175) մէջ կարդացինք Մոսկվայի պ. նա-
մակագրի խօսքերը, թէ «Էլուսինեան խորհն արե-
ւելիս կոպտեղ խօսեց Ձէյթունի ան մի թաւր
փեճակի մասին, որ տաճկական բարբարոսու-
թիւններից յուսահատութեան վերջին կէտին է
հասած...» Սրբազանի ճառը զէնքունցիներին
օգնութիւն հասցնելու մասին, ասում է պ. նա-
մակագիրը, Մոսկվայի հայերի վրա մեծ տպաւո-
րութիւն գործեց: Այդ ձեռնարկութիւնը աւելի
ազատ և ընդարձակ ասպարէզ բանաւոր նպա-
տակով ժողովը խնդրում է արագապէս մի նամակ
գրել Կաթողիկոսին, որ Նորին Վեհափառութիւ-
նը այս ծանրակշիռ հարցի վրա կարեւոր ու-
շադրութիւնը դարձնի և կոնգրակով ամեն հայաբ-
նակ քաղաք իմաց տալ բարեհաճ շուտով
օգնութիւն հասցնելու մեր թշուառ եղբայրակից-
ներին»:- Թէ այս իրաւ «Ժանրակիլ» հարցում դո-
նէ Նորին Վեհափառութիւնը իր ամեն ջանքը կը
թափի, մենք ամենքս հաւատացած ենք, բայց այդ
մասին դրականապէս ոչինչ չէ կարելի տեսլ: Այդ
դատաստանը մնում է ապագայի անաչառ պատ-
մութեանը. իսկ ինչ մեզ է վերաբերում «Մշակի»
ընթերցող հայ երիտասարդութեան ջերմ համակ-
րութիւնը չենք կարող չը յայտնել, որ նա ցոյց
է տալիս զէնքի այդ և դորա նման հարցերը,
որոնք վերաբերում են առ հասարակ տաճկաս-
տանցի իր ճնշված եղբայրներին և մասնաւոր-
ապէս զէնքունցի, ինչպէս պ. նամակագիրն է
ասում. «Իր մի բուռը կորովի առիւծներին, իր
լեռնաբնակ քաջներին, իր անատոյան դարա-
դազդիներին...»

Մոսկվայի հայերի պէս, անտարակոյս եղէք
մեծ պ. նամակագիր, որ բոլոր հայաբնակ քաղաք-
ների հայ հասարակութիւնը յարգում են իրանց
տառապալաւ և ազգային ազատութիւնը ձեռք
բերողներին: Շատերի մէջ եւսում է այդ մար-
դասիրական զգացմունքը և շատերը պատրաստ
են, որպէս ապահով ուսուցանայ, վերջին կողմը
չը խնայել նուիրելու նաև զէնքունցիների փըր-
կութեանը և ապահովութեանը, որոնց մեր նուէ-
րը եթէ պէտք չը գալ ազատութիւնը, դոնէ պէտք
կը լինի այն կենսական կարծողութիւնները և հոգ-
անք սփոփելու, որ կունենան անշուշտ զէն-
քունցի հայ զինուորները կորցնելով իրանց ապ-
րելու անգամ հնարները՝ հայը, չորը և այլն:

Բայց ում դիմեն այդ նուիրատու մարդասէր-
ները. ում տան իրանց զանազան նուէրները
Ձէյթուն հասցնելու. հնար չը կար արդեօք յո-
գուտ զէնքունցիների ևս մի յայտնի մասնաժո-
ղով կազմելու. ում պէտք է այդ «Ժանրակիլ»
հարցի իրադրո՞ղը և գլուխ դառնար—անհ նուի-
րատու շատերիս կալկանող հարցերը, որոնց
հրատարակելու խնդրում ենք ձեզ և սորա հետ
ձեր շուտափող խորհուրդը այս հարցերի մասին:

Գ. Պ.

տաւոր անցքերը: Ձէյթունում 1839 թիւն ապս-
տամբ հայերի գոհուրջ ջարդեց նշանաւոր խամ-
լի փաշայի կանոնաւոր զօրքը և յետ մեղք բռն-
նաւոր տէրութեան ոյժը: Ձէյթունը համարեա
20, 23 տարի ազատ շուշէ քաջաց: Ամօթա-
պարտ Բ. Դուռը հնար արեց 1862 թիւն գոնէ
բռնաբարելու խնդրում ենք ձեզ և սորա հետ
ձեր շուտափող խորհուրդը այս հարցերի մասին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒԼԵՍՄԱՆ-ՓԱՇԱ

Վերջին պատերազմի թիւը նշանաւոր զօ-
րավորներից մէկն էլ Սուլէյման-փաշան էր:
Նա առաջ ուղարկվեցաւ Սերբիայի դէմ պա-
տերազմելու, յետոյ պատերազմում էր Չեր-

նօգորիայի դէմ և յետոյ Նիպկայի մօտ գտն-
վող զօրքերի հրամանատար էր: Սուլէյման-
փաշան այժմ զինուորական դատաստանի է
ենթարկված և կալանաւորված է: «ԴՊՈՍԵՅ»
լրագրի թղթակիցը նորերում տեսակցու-
թիւն է ունեցել Սուլէյման-փաշայի հետ
և հաղորդում է նրա հետեւեալ խօսքերը:

«Իմ գործը, ասել է Սուլէյման-փաշա, ոչ
թէ իրաւարանական գործ է, այլ քաղա-
քական: Իմ թշնամիները պատմեցին սուլ-
թանին, որ ես յեղափոխական եմ և մաս-
նակցում եմ մի դաւադրութեան, որի նպա-
տակն է սուլթանին դաշնկէց անել Այդ-
է պատճառը, որ ես կալանաւորված եմ:
Իմ պատերազմական կարգադրութիւնները ո-
չինչ յարաբերութիւն չունեն այն հայածան-
քների հետ, որոնց ես ենթարկված եմ: Սեր-
բիայի հետ ունեցած պատերազմը վերջաց-
նելուց յետոյ կառավարութիւնը յանձնեց
ինձ ստիպել Չերնօգորիային հպատակելու:
Չերնօգորիայում արած արշաւանքից յետոյ
ինձ Բալկանները ուղարկեցին: Բալկանեան
կռիւները յետոյ ինձ թիւրքաց զօրքերի
հրամանատարութիւնը յանձնեցին: Այդ նշա-
նակում է, որ մեր կառավարութիւնը այն
ժամանակ ինձ չէր մեղադրում: Երբ մենք
յաղթվեցինք մեզ դէմ դուրս բերած ռուս
զերազանց ոյժերից, միայն այն ժամա-
նակ սկսեցին ինձ դէմ մեղադրանքներ շա-
րել: Մեր դժբաղդութիւնների պատասխանա-
տուութիւնը ինձ վրա զցելու համար: Կաս-
կած չը կայ, որ վերջին պատերազմի ժա-
մանակ շատ սխալներ գործվեցին, բայց ոչ
թէ պատերազմի դաշտի վրա, այլ Կ. Պոլ-
սում սերտակերտների խորհուրդների ժամա-
նակ: Այդ սխալների սկզբնապատճառը պա-
տերազմական միջխտոր Բեռլին-փաշայի տգի-
տութիւնը և անշնորհութիւնը երկրի առաջ:
Նրա պատասխանատուութիւնը երկրի առաջ,
ինչպէս ձեզ յայտնի է, մեծ է և ազգային
ժողովը իր վերջին նիստերի ժամանակ նրան
հրաւիրեց իր դատաստանին արգարանալու
համար: Բեռլին-փաշա չը զնաց ազգային ժո-
ղովը, որովհետեւ նա անկասկած կը դատա-
տարովէր: Նա ազատվեց արձակելով ազ-
գային ժողովը: Նրան մեղադրողները բոլորը
կալանաւորվեցին և արտօրվեցին, մի և նոյն
ժամանակ կալանաւորեցին և ինձ: Եւ ճշմա-
րիտ Բեռլին-փաշա ինձ մեղադրում է, որպէս
զէնքը ազատվել իր սխալների հետեւանք-
ներից:

«Սրբեան ութ ամիս է որ շարունակվում է
իմ դատաստանական գործը և ինձ դէմ ոչինչ
ապացոյցներ չը կան: Իսկ իմ դատաւորները
ամեն կերպ աշխատում են, բոլոր միջոցները
գործ են դնում ինձ մեղադրելու համար:
Դործը անգթաբար քննվում է: Վեց ամսվայ
ընթացքում դատաստանի նիստերը հազիւ
30 ժամ տևել են, որովհետեւ մեղադրող
կողմը ոչինչ ապացոյց չունի, իսկ դատաւոր-
ները կամենում են անպատճառ ինձ յանցա-
ւոր դուրս բերել:

«Դատաստանական գործի մէջ երեք գոր-
ծեր են նկատվում: Վիաների կամեաւոր կամ
սկամայ անգթութիւնը: Եւ ի նկատի ու-
նեմ թէ պաշտպանութեան և թէ մեղա-
դրանքի վկաններին: Ինչպէս առաջինները,
նոյնպէս էլ երկրորդները ոչինչ չեն տեսել:
Ոչինչ չը գիտեն: Երկրորդ դատաւորները կա-
մենում են ինձ անպատճառ դատապարտել
և ուրիշ կերպ չէ կարող լինել, որովհետեւ
նոքա բոլոր իմ թշնամիներ են, սխալով Բե-
ռլին-փաշայից: Երրորդ՝ դատաստանաւարու-
թեան կողմնապահութիւնը և անիրաւու-
թիւնը: Դատաստանական գործի հետ լրա-
գիրների միջոցով ծանօթացող հասարակու-
թիւնը ոչինչ տեղեկութիւն չունի, որովհետեւ
պրօթօթները կրճատված են շինում: Նրանց
մէջ անդադար ունակողն են անվում պաշտ-
պանութեան ամենատարբ իրաւունքները: Այն

որը երբ ես հաստատեցի, որ յարձակվեցի
Նիպկայի անցքի վրա սերտակերտների հրա-
մանի համեմատ, դատարանի նախագահ Սա-
մի-փաշա զրկեց ինձ խօսքից: «Սերբիա դուք
կամենում էք դատապարտել ինձ այն պատ-
ճառով, որ ես գործում էի ձեր հրահանգ-
ների համեմատ, բացառանչեցի ես բարկա-
ցած, դուք կամեցաք պատերազմել ձեր զը-
րասենեակներում և այդ է տարաբաղդու-
թեան պատճառը, իսկ ես մեղաւոր եմ նրա-
նով, որ ձեզ հնազանդվեցի: Ընդդէմ անպատ-
ւում էք դատարանը, ասաց ինձ նախագահը,
և եթէ չէք լսի ես կը հրամայեմ ձեզ հրա-
ցանի առնելու: Ըստ ինձ համար զինուորի
մահ կը լինի» պատասխանեցի ես:

«Պնդում են, որ ես նոր Բաղէն եմ, բայց
այդ նմանութիւնը ինձ համար վերաւորական
է և ես նրան հեքում եմ: Փրանսիական մար-
շալ Բաղէն, որ փակվեցաւ Մեց ամրոցում
Փրանս-պրուսական պատերազմի ժամանակ,
դաւաճան էր, իսկ ես հաւատարիմ և զրժ-
բաղդ ծառայ: Ես Բեռլին-փաշայի ցածու-
թիւնների զոհ եմ, բայց նրանց ես չեմ վա-
խենում: Այլա՛հ կը կամենայ, որ ճշմարտու-
թիւնը մի օր հասնի սուլթանին և այդ օրը
եւ կարդարանամ: Թիւրքիայի հասարակական
կարծիքը իմ կողմն է, ես գիտեմ: Ինձ այս
դատը այնքան անհաղթաւ չէ անում, որքան
ռուս օֆիցերների կարծիքը իմ մասին իբր
թէ ես հրամայում էի այդիւ ամեն բան,
սպանել կանանց և երեխաներին: Նոքա ինձ
բարբարոս են համարում և այդ կարծիքը
ինձ վշտացնում է: Ես միշտ պատժել եմ ան-
գթութիւն գործող զինուորներին և ամեն
անգամ, երբ ինձանց կալված է եղել ար-
գելիւ եմ չէրկաններին և բաշխուղուկներին
չարաբարութիւններ անել: Կազանիկի մէջ
մի օրվայ ընթացքում ես հրամայեցի կախել
հօթը բաշխուղուկներին մի բոլբարացի և
նրա երեխաներին անտառուս սպանելու
համար»:

Երբ խօսքը ընկել է նորերում ապստամբ-
ներից սպանված Մէհմեդ-Ալի փաշայի վրա
Սուլէյման-փաշա ասել է»:

«Մէհմեդ-Ալի-փաշայի անգործունէութիւնը
Լօմա գետի վրա պատճառ եղաւ մեր բոլոր
տարաբաղդութիւնների: Եթէ նա յարձակվէր
ռուսների վրա, երբ Օսման-փաշան նրանց
պահում էր Պնդիայի տակ, իսկ ես պատե-
րազմում էի Նիպկայի մօտ, մենք ռուսներին
յետ կը մղէինք դէպի Դունայ գետը: Նրա
պատճառով չափովեց այն նախադիժը, որ
մտադիր էինք իրագործել՝ ես, Օսման և ինքն
Մահմեդ-Ալի փաշան: Նրան նոյնպէս պարտա-
կան եմ ես իմ կալանաւորութեամբ: Մահ
ազատեց նրան իմ վրձիւնդութիւնից: Եթէ
նա կենդանի մնար ես կը պահանջէի նրանից
մեկնել դատաստանի առաջ իր անմեկնելի
դանդաղութիւնը Լօմա գետի վրա»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Հաւաստի ընկերութեանը» հաղորդում են,
որ անգլիական դեսպան պ. Լայպոլը և Ֆրան-
սիական դեսպան պ. Ֆուրնիէ խորհուրդ են
տալիս թիւրքաց կառավարութեանը, անհամա-
ձայնութեան առաջն առնելու համար, քաղա-
քական դաշնագրութիւն կապելուց առաջ դի-
նուորական դաշնագրութիւն կապելու: Սուլթանը
հաստատեց դատաստանական մասնաւոր վիճա-
րներ, որոնց ենթարկված են մի քանի քիւրդ
բեկեր անգթութիւններ գործելու համար:

«Polit. Correspond.» լրագիրը հաղորդում է,
որ հոկտեմբերի 11-ին ինչպէս Ռուսաստանի
նոյնպէս Ռումինիայի կողմից նշանակվել են մաս-
նաժողովներ Բեսարաբիան ընդունելու և յանձ-
նելու համար, Լուր կայ, որ ռուսները ոչնչաց-
նում են Վիդիկի մարդները:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳՈՒՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

10 ՆՆՈՒՆ, 12/24 հոկտեմբերի: «Standard»
լրագրին Բօլօ-Պինդից հեռագրում են: Ան-

գլիական զօրքերի մէջ սահմանների մօտ տա-
րածված է տեղային հիւանդութիւն: Պե-
շակերի մօտ կանգնած դուռների երրորդա-
կան մասը անկարող է մասնակցել պատե-
րազմին: «Times» լրագրին Կ. Պոլսից հե-
ռագրում են. «Երբեք իբր թէ Բ. Դուռը
համաձայնել է ընդունել Փոքր-Ասիայի վերա-
նորոգութիւնների անգլիական նախագիծը,
տարածում են: Բ. Դուռը հաւատացրեց, որ
կը պատասխանի այս շարաթվայ ընթաց-
քում: Ասում են, որ այդ պատասխանի հա-
մեմատ Բ. Դուռը ընդունում է նախագիծը
աննշան փոփոխութիւններով, որոնք Բ. Դրան
վճիւրների հետեւանք են ընդունել խորհուրդ-
ներ և օգնութիւն, բայց բացասել Անգլիայի
հսկողութիւնը»:

ԲՕՄԲԵՑ, 12/24 հոկտեմբերի: Փոխարքայի
լրագրերը կարծիք յայտնեց, որ յանկարծակի
յարձակումն Աֆղանիստանի վրա մեծ դը-
ժուարութիւններ է ներկայացնում: Եփրի
ոյժերը բաղկացած են 60,000 մարդ հետե-
ւակ զօրքերից, 100 թնդանօթներէ և այդ
թիւն համապատասխան հեծելազօրքից:

10 ՆՆՈՒՆ, 12/24 հոկտեմբերի: Սիմայից
հեռագրում են, որ Կիւտաի խանը Կիւտաա
գնաւու համար նշանակած անգլիական զօրքե-
րին թոյլ տուեց անցնել իր կալուածներից,
պատրաստութիւն յայտնելով հացնել նրանց
կենսական պիտոյքները:

ՀՈՍՄ, 12/24 հոկտեմբերի: Բօնպլեյն ըն-
դունեց պատերազմական միջոցների պաշտօնը:
Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 հոկտեմբերի: «Вир-
жев. Вѣд.» լրագիրը հաղորդում է, որ Էլա-
զինեան կղզու վրա հոկտեմբերի 10-ին գտել
են Քիֆլիսի Ֆիզիկական օբսերվատորիայի
դիրեկտոր Դորանդի դիակը:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 հոկտեմբերի: «ԴՊ-
ԼՈՍԵՅ» լրագրին հեռագրում են, որ բոլբա-
րացի կանայք Ֆիլիպօպոլում սպանում էին
Բուսիլայի մասնաժողովի անդամներին, որոնց
նոքա իբր թէ պատրաստվում էին ուժով
արտաքսել Ֆիլիպօպոլից: Ասում են, որ 2000
զինաւորված բոլբարացիներ յարձակվեցան
թիւրքաց իշխանութեան ներկայացուցիչների
վրա: Մակեդոնիայի Սերես քաղաքում ապս-
տամբութիւն է ծագել որ տարածվում է Սա-
լօնիկի վիլայետում, սպանաւոր ընդհանրաւոր
բոլբարացիներով բնակեցրած երկրներում:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 հոկտեմբերի: «ԴՊ-
ԼՈՍԵՅ» լրագրին Վիէնայից հեռագրում են,
որ գեներալ Ֆիլիպօպոլիս տեղ զլուսւոր հրա-
մանատար նշանակված է Վիտտենբերգեան
դուքսը:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 հոկտեմբերի: «Пра-
вит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ
Դոնդուիլ—Կորսովով հոկտեմբերի 10-ին
գնացել է Սօֆիա, որտեղ տեղափոխված է
բոլբարական իշխանութեան կենտրոնական
վարչութիւնը: Արեւելեան Բոլբարիայի վար-
չութիւնը յանձնված է գեներալ Ստոյակինին,
գեներալ գուբերնատորի իրաւունքներով: Կով-
կասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբար-
ձու պ. Նեվերովին շնորհված է Սպիտակ
Արծի շքանշանը: Կովկասեան զինուորական
շրջանի տեղական զօրքերի գլխաւոր գնեւ-
րալ Ձէմարդիէին շնորհված է երկրորդ կարգի
Ս. Վարդիմիրի շքանշանը:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 հոկտեմբերի: Պետա-
կան բանկի 50% տոմսակը առաջին շրջանի
արժէ 97 ռ., երկրորդ 95 ռ. 75 Կ., երրորդ
95 ռ. 50 Կ., չորրորդ 95 ռ. 50 Կ., ներքին
50% առաջին փոխառութեան տոմսակը ար-
ժէ 234 ռ. 25 Կ., երկրորդ 229 ռ. 50 Կ.,
արեւելեան 92 ռ. 37 Կ., ոսկի 8 ռ. 25 Կ.:
Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 23 3/8
պէնս: Տրամադրութիւնը ամուր է:

